



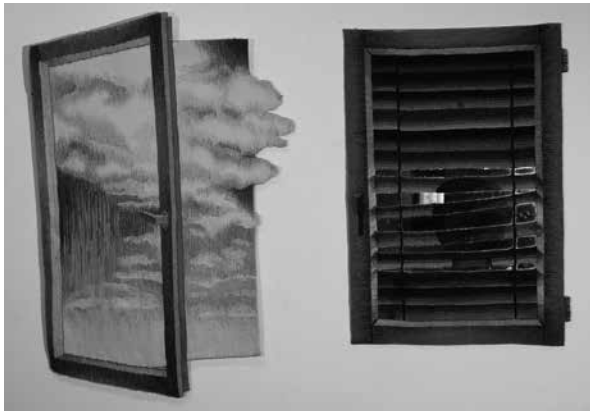
Cebula Anna

Egy megújult műfaj „szál-vivői”

(A magyar gobelin jeles évfordulója a Szombathelyi Képtárban)

A Szombathelyi Képtárban *A magyar gobelin 100 éve* című kiállítás 2015. február 20-án megtartott vernisszázsát nem véletlenül terveztük éppen erre az időpontra. Tudniillik a Szombathelyi Képtár ezen a napon ünnepelte megnyitásának 30. évfordulóját. A Képtár megépítésének gondolata többször felmerült a hetvenes években, mégis Dr. Gonda György akkori tanácselnököt tekinthetjük e projekt véghezvivőjének. Az általa 1976-ban megalapított Képtárépítő Egyesület nagy anyagi és erkölcsi erőfeszítéseinek köszönhetően 1979-ben megtörtént az alapkőletétel, majd számos városi és megyei kultúrapártoló szervezet összefogásának köszönhetően 1985-ben megnyílt az országban elsőként kizárólag a képző- és iparmű-

vészetet szolgáló intézmény. A nagyszerű kezdeményezést, melyhez hasonló Magyarországon azóta sem volt, hivatott megünnepelni ez az átfogó gobelin-kiállítás, melynek a reprezentatív kiállítóterekkel bíró, korszerű Szombathelyi Képtár adott helyet. És miért épp egy textilkiállítással történt az évforduló köszöntése? Ennek az oka az, hogy az intézményben van Magyarország legnagyobb kortárs textilgyűjteménye. Az 1970-ben – akkor még a Savaria Múzeum falain belül – elindított textilbiennálék legjavából jött létre a mára már óriási nemzetközi miniatúr-textil anyaggal is rendelkező gyűjtemény. Ennek az anyagnak jelentős hányadát teszik ki a gobelinek, magyar szóval szövött kárpitok. És itt, már a legele-



Polgár Rózsa: Ablakok



Pérel Zsuzsa: Amnézia

jén, le kell szögeznünk, hogy a gobelinek, a szövött kárpitok nem azonosak az otthon hímzett kézimunkákkal. A gobelinek, a szövött kárpitok, mint már nevük is mutatja: szövással, szövőszéken készülnek, a középkorban már divatosak voltak és a várak falait borították, díszítették. Tervezésükre akkor még híres festők kaptak megbízást, a művek leszövésével pedig szövő iparosmesterek, -műhelyek foglalkoztak nagy manufaktúrákban. Ennek a nagyon idő- és munkaigényes műfajnak igazán a szecesszióban érezhető az újjászületése. A műfaj meghonosodása Magyarországon egyértelműen Ferenczy Noémi nevéhez köthető. Ezért *A magyar gobelin 100 éve* című kiállításnak – *Ferenczy Noémitől napjainkig* az alcíme.

Ferenczy Noémi 1890. június 18-án született Szentendrén. Szülei, Ferenczy Károly híres nagybányai festőművész és Fialka Olga festőművésznő, nagy hatással voltak gyermekeik pályaválasztására. Ikertestvére, Ferenczy Béni szobrászművész, bátyja, Ferenczy Valér pedig festőművész lett. Noémi teljesen más úton indult el. Először nem érzett elhivatottságot egyik művészeti ág iránt sem, majd amikor 1911-ben, párizsi utazása során meglátta a Musée des Arts Décoratifs gyűjteményét, egy csapásra beleszeretett az arras-i műhely gobelinjeibe. Ekkor határozta el, hogy a Manufactures des Gobelines-ben kezd el kárpitszövést tanulni, hogy elsajátítsa a technikai ala-

pokát. 1912-ben érkezett vissza Nagybányára és már egy év múlva el is készült első gobelinje, a *Teremtés*, majd 1916-ban a *Menekülés Egyiptomba*. Mindkét munkáján a középkor és a kora reneszánsz hatások dominálnak. Centrális kompozíció, melyben buja növényzet adja a háttérrel, valamint dekoratív bordűr. Gobelinjei kivétel nélkül kiemelkedő minőségű és színvonalú, egyedi műalkotások, sem hazánkban, sem külföldön nem lehet hozzá hasonló kvalitású alkotót találni. Már korai munkáiban is megmutatkozott zsenialitása. A kor híres művészettörténésze, Tolnay Károly így jellemezte művészetét: „kezében a modern gobelin archaizáló, dekadens formanyelvével természetessé és monumentálissá vált: felemelte azt a 'nagy művészetek' rangjára”. Ferenczy Noémi 21 évesen egy életre elkötelezte magát a szövőszék, a gobelinkészítés mellett. Így vall erről naplójában: „Az én számomra a gobelin annyi, mint szónoknak a beszéd, az írónak a betű, a szobrásznak az agyag; én gobelinben tudom csak elmondani a mondanivalómat.”. S valóban: miután rátalált, egész hátralévő életét a gobelin határozta meg. Napi nyolc-tíz órát töltött a szövőszék előtt. Munkáit mindig maga tervezte. Vázlatokból nem egyet, hanem legalább három-négyet készített, kartont festett és rajzolt, majd a szövőszék felvető szálainak felhelyezésétől a műszövésén keresztül, az utolsó mozzanatig, a kárpit



Solti Gizella: Exodus

levágásáig, mindent önállóan csinált. A középkori mesterek munkamódszeréhez hasonlóan, az első pillanattól a befejezésig, egy kézben tartotta a művet, ami teljes autonómiára, a mondanivaló, a művészi szándék maradéktalan megvalósítására adott lehető-

séget. A húszas évektől alkotásainak témája az ember és az emberi munka lett. Kompozíciói egy- vagy többalakosak, monumentálisak. Voltak közöttük líraiabbak: *Szövő nő*, *Báránys*, *Múza* és voltak olyanok, amelyek a munka jelképei: *Magvető*, *Pék*, *Két*



Nagy Judit: Predestinatio III.

munkás, Felvonulás, Béke. Művészetének egyedi, hangsúlyos jellemzőjeként el kell mondani, hogy tudatosan használta a kárpitoknál a bordúrt, mellyel keretbe foglalta és felerősítette műveinek hatását. 1916-tól rendszeresen állított ki. Családi tárlatokon, a nagybányaiak bemutatkozásain, testvérével, Béni-vel, majd önálló hazai és külföldi bemutatókon folyamatosan szerepeltek munkái, amelyeknek jelentős része külföldi köz- és magángyűjteményekbe került. 1930-ig Erdélyben, majd haláláig Budapesten dolgozott. 1950–1957 között az Iparművészeti Főiskolán tanított kárpitszövést, átadva hatalmas és egyedi tudását.

A XX. és XXI. század magyar kárpitművészei a műfajmegújító Ferenczy Noémi követői.

A Szombathelyi Képtár két nagy termében, 1100

m²-en bemutatott óriási tárlat 100 évet ölel fel, 100 művet mutatva be. Négy, egymást követő egységre bontható, mely részek között azonban nincsenek éles határok. A bevezető egység a már elévülhetetlen érdemeket szerzett, műfajmegújító Ferenczy Noéminek a *kis szentélyébe* vezet, ahol az Iparművészeti Múzeumból kölcsönzött *Menekülés Egyiptomba* címet viselő, 1916-ban készült, míves gobelinje foglal helyet. A második etapban azokat a kárpitokat akartam bemutatni, melyeknek a tervezői képzőművészek voltak ugyan, de nagy hatással voltak a felnövekvő textiles, gobelines generációra, mivel a felsőoktatásban tevékenykedtek (Domanovszky Endre, Pékári István, Plesnivý Károly és nem utolsó sorban Fóth Ernő). A harmadik részben találjuk a legtöbb gobelint, az egész kiállítási anyag több mint a felét, melynek jelentős hányadát teszik ki a Szombathelyi Képtár textilgyűjteményének válogatott darabjai. Itt azok a művek kaptak helyet, melyek a biennálék és triennálék történetének elengedhetetlen fontossággal bíró alkotásai. Megszületésük pillanatától korszakalkotó művekként tartjuk őket számon. Ez a részleg mutatja legjobban a műfaj stiláris sokszínűségét. Útkeresések, hiszen ne felejtjük el, a 70-es években az avantgárd mozgalom nagy hatást gyakorolt a textilművészekre is, ami a technikájában konzervatív kárpitművészetet is újításokra sarkallta. Néhányat megemlítve: Solti Gizella *Fél csikos kabát* című, rabruhához hasonlító műve, Kecskés Ágnes *Minimális* textilje, mely a *Gobelin +* című biennáléra készült és a Dunakanyar bravúrosan megszőtt miniatűr látképe. És természetesen nem maradhat ki Nagy Judit *szövés=életmód* című munkája, mely egy papírfecnire felírt, gobelin hátterre feltűzött meghökkentő vallomása a művésznek, az életében fontos és meghatározó szerepet betöltő szövésről. Ezt követve említem meg Péreli Zsuzsa kétoldalas, *Amnézia* című, eldolgozatlanak tűnő alkotását, ahol a házaspár hol egyik, hol a másik tagja emlékezetében jelenik meg a társuk képe. És termé-

szetesen ne feledkezzünk el a drapériák kárpitba átültetett, bravúros szövőjéről, a nemrégiben elhunyt Polgár Rózsáról sem, akinek híres és folyton kiállítá- sokra elkért, a háború szörnyűségeinek emléket állító *Katonatakaró 1945-je* itt is helyet kapott a kiállítá- son, a *Két ablak*, az *Anyaság* és a *Vizes zsebkendő* című műveivel együtt. Itt helyeztük el azt a négy darabból álló sorozatot is, amely az Atrium Hyattbe készült megrendelésre és a repülésről, annak történetéről hi- vatott szólni. Most ezek – a majdhogynem egyforma méretű kárpitok – a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum tulajdonát képezik (Pérel Zsuzsa – *Kár- mán Tódor emlékére*, Nagy Judit – *A repülés története*, Hauser Beáta – *Kármán Tódor emlékére* és Pápai Lí- via – *Léghajó*). És így lassan, a teljesség igénye nélkül elérkeztünk a kiállítás negyedik részéhez, mely egy egész termet foglal el. Itt mutatjuk be az elmúlt húsz esztendő reprezentatív kárpitjait, melyek többségét a nagy évfordulók – millicentenárium, állami ünnepe- ink – inspirálták. Láthatjuk a *Szövött Himnusz* soro-

zat hat darabját, Hauser Beátától, Kecskés Ágnesről, Nagy Judittól, Pérel Zsuzsától, Polgár Rózsától és Solti Gizellától. Itt foglalnak helyett a Petőfi Irodal- mi Múzeum által Petőfi halálának 150. évfordulójára kiírt pályázatra készített, érzékletes, karakteres mun- kák, melyekből most több is látható a kiállításon. A sort nemcsak mondanivalójával, hanem a méreteivel is tiszteletet parancsoló kárpit zárja, amelyet az Esz- tergomi Keresztény Múzeum jóvoltából mutatha- tunk be, az Államalapítás 1000. évfordulója alkalmá- ból készített *Szt. István és műve* című alkotás, amely jelenleg Magyarország legnagyobb, közel 20 m²-es gobelinje. Az alkotást a Magyar Kárpitszövők Egye- sületének tagjai szőtték meg közösen.

Befejezésül elmondhatjuk, hogy ez a technikájá- ban konzervatív műfaj képes volt megújulni, alkotói nagyon is friss, XXI. századi szemlélettel dolgoznak és műveik komoly mondanivalók *szál*-vivői, hordo- zói.

Kiállítási enteriőr

